

Berachot Sources 48

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן ריא סעיף ה

(כ) (ה) (ה) י' הא דחטה ושעורה קודמים, יא' דוקא כשעשה מהם יג' (כו) תבשיל או פת; >ה' אבל כוסס חטה שברכתו בפה"א (כ) אינה קודמת לברכת בפה"ע. הגה: ט' ברכת יד' המוציא (כ) קודמת לברכת ח' [ח] בורא מיני מזונות, וכ"ש לשאר ברכות (אגור) ואף על פי (כ) שהדבר השני חשוב (ל) או חביב עליו (וכן יש לדקדק מדברי הגה"מ פ"ט ומסמ"ק שהביא הטור וכל בו ב"י בשם רמב"ם), וכל הא דאמרינן דאחד קודם לחבירו, היינו שרוצה לאכול משניהם לכן יש להקדים החביב או החשוב; אבל ' טו' (לא) אם אינו רוצה לאכול ט' משניהם, אינו מברך רק על זה שרוצה לאכול אעפ"י שגם השני מונח לפניו (תרומת הדשן סי' ל"ג /ל"ב/); וכל זה דצריך להקדים, היינו דוקא לכתחלה, אבל אם עבר וברך על השני, אם הברכות שוות יוצא ואין צריך לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים, יא' * (לב) ובלבד טז' שיהא דעתו ג"כ * (לג) עליו י' בברכתו (ב"י סי' ר"ו ובזה הסימן בשם רשב"א).

משנה ברורה סימן ריא ס"ק ה

(ה) אף על פי וכו' - דמעלת מין שבעה עדיף:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רו סעיף ו

(ה) (ה) נטל בידו פרי לאוכלו וברך עליו, (ו) ונפל מידו ונאבד ג' (כד) או נמאס, צריך לחזור ולברך ז' (כה) אף על פי שהיה מאותו מין לפניו יותר כשברך על הראשון. הגה: < n n n n > ט' (ט) רק שלא היה ה' [ה] עליו ט' דעתו ד' לאוכלו (הגהות מיימוני פ"ד וכל בו ואבודרהם ותשובת מהרי"ל סי' צ"ב). וצריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על שהוציא ש"ש לבטלה; (כ) ואם אמר כשנפל: ברוך אתה ה', ט' ולא אמר אלהינו, יסיים ויאמר: למדני חוקיך (תהילים קיט, יב), שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא ש"ש לבטלה. (ל) אבל העומד על אמת המים מברך ושותה, אף על פי שהמים ששותה לא היו לפניו כשבירך, מפני >ט' יא' < שלך נתכוון תחילה. הגה: ועיין לעיל סי' ר"ט סעיף א' אם ברך בטעות מה דינו.

באור הלכה סימן רו

סעיף ו

* רק שלא היה דעתו וכו' - אף שמשלשון הרמ"א משמע לכאורה דהוא מפרש את דברי המחבר אבל באמת אינו כן דלדעת המחבר שהעתיק לדינא שיטת התוספות והרא"ש וגם רבינו יונה [כן הכריח בספר מאמר מרדכי דלא כט"ז] אפילו בדעתו בהדיא על הכל לאכלו ג"כ צריך לחזור ולברך דעיקר ברכתו היה ע"ז שאוחז בידו והשאר נגרר אח"ז ממילא וע"כ כיון שנפל ונאבד צריך לחזור ולברך [כ"כ הפרישה והנהר שלום והמאמר וכן מוכח מהגר"א] אלא דהרמ"א הסכים לדינא לנהוג כיתר הפוסקים שחולקין [והוא הגה"מ וכל בו בשם ר"ת ותשובת מהרי"ל וכן באבודרהם בין לפי חכמי הדור שם ובין לשיטת ר"ג בר שלמה] וס"ל דבדעתו לאכול כולם א"צ לחזור ולברך [ומסתברא דבזה אף שלא היו לפניו בעת הברכה] וזהו שסיים הרמ"א רק שלא היה דעתו עליו והיינו דלמעשה אין לנהוג לחזור ולברך אלא היכא דבשעת ברכה לא היה דעתו בהדיא על כולם אלא בסתם [אף דבעלמא מותר לאכול הכל בברכה זו אף שבירך בסתמא הוא רק בשלא נפל הראשון דאז נמשך הכל אליו בברכתו אבל שנפל הראשון ונמצא קאי הברכה רק על אלו לא מהני אלא היכא שהיה דעתו בהדיא עליהם דאז שוין הם בברכה זו אבל לא בסתמא אף שהיו לפניו כשבירך על הראשון] אבל היכא דהיה דעתו בהדיא לאכול גם השאר אף כשנפל הראשון א"צ לחזור ולברך [וכן ביאר המ"א וא"ר ונהר שלום כונת הרמ"א דר"ל שלא היה דעתו בהדיא] ודע עוד דאף דלדעת השו"ע והרמ"א מוכח דבסתמא עכ"פ חוזר ומברך אף שהיו מונחים כולם לפניו על השלחן בשעת ברכה פוסקים מוכח דס"ל דאף בסתמא כיון שהיו מונח הכל על השולחן לפניו א"צ לחזור ולברך והוא הראב"ד המובא בב"י [ומשום דס"ל דבסתמא הברכה קאי על כל מה שמונח לפניו על השלחן] ורבינו גרשום בר' שלמה הסכים ג"כ עמו כמבואר באבודרהם והשב"ל ס"ל נמי הכי דמפרש הירושלמי דצריך לברך כשהיה דעתו רק ע"ז לבד ומשמע דבסתמא והיו הכל לפניו על השלחן א"צ לחזור ולברך וחכמי הדור שהביא האבודרהם כתבו נמי כדברי השב"ל [וגם דעת הרמב"ם אפשר לפרש כן דרק כשלא היו מונחים לפניו בשעת ברכה הוא דצריך לחזור ולברך] ועיין במ"א שהביא בשם המבי"ט שכתב ג"כ דבסתמא אינו חוזר ומברך. וספק ברכות להקל:

משנה ברורה סימן רו ס"ק ו

(ו) ואפילו וכו' - ר"ל אף שהם דברים חשובים:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רו סעיף ב

ג' < (ג) ב' < ג' < ב' < (ז) היו (ח) לפניו (ט) פרי האדמה ופרי העץ, ובירך על פרי האדמה (א) ב' < (ב) [א] ונתכוון לפטור את פרי העץ, (י) יצא.

משנה ברורה סימן רו ס"ק י

(י) יצא - ועיין בשע"ת דיש חולקין ע"ז וס"ל [ח] שאפילו נתכוין לפטור את פה"ע המונח לפניו לא יצא וצריך לחזור ולברך בורא פרי העץ וברכת בורא פה"א לא היתה לבטלה דנתקיימה על פרי האדמה לבד ומ"מ מסיק דבדיעבד אין לחזור ולברך וכדעת השו"ע דספק ברכות להקל [ט] ויותר טוב להיות נמלך שלא לאכול מיד הפרי העץ אלא לאחר זמן ויחזור ויברך עליהן:

שערי תשובה סימן רו

וע' בט"ז שכ' דלמה נקט בש"ע שהיה לפניו שאפילו היה דעתו עליו הדין כן כדלקמן סעיף ה' ובשאגת אריה סי' כ"ז כ' שהפריז על מדותיו דהתם הברכות שוות בפה"ע אך גם באם היה לפניו נראה מרש"י ותוס' דאין ברכת צנון פוטר את הזית ומפיק להלכה כדברי רש"י דלא מהני לפטור בכה"ג וצריך לברך על של עץ בפה"ע ע"ש: וע' בר"י שהביא דברי השאגת אריה וכל ליישב הסוגיא לדעת הש"ע ומסתבר טעמיה כיון דבירך בפה"א על פה"ע בדיעבד יצא א"כ כשבידו פה"א ומתכוין בפרטות לפטור את פה"ע דיצא דגדול כח הכוונה וע"ש שכ' דברי רבינו יונה מורה להדיא כט"ז וכ"כ בפ' בס' כל בו וכ"כ באורחות חיים שהוא דעת הרשב"א וכן דעת מור"מ בד"מ כהש"ע וכן הפר"ח בלקוטים, ונראה שאם היה לפניו אין לחזור ולברך כדברי הש"ע דספק ברכות להקל ולכתחלה יש לו להיות נמלך שלא לאכול מיד פה"ע דהא אין כאן ברכה לבטלה כיון שעיקר ברכתו על פה"א נתקיימה וכן אם לא היה לפניו ראוי לעשות כן לאפוקי נפשיה מפלוגתא וע' בא"ר מבואר דכוונה בעינין הא סתמא אפילו היו שתיהן לפניו לא פטר בברכת בפה"א את בפה"ע ע"ש שבזה מיושב קושיות הט"ז וכ"פ בפמ"א ח"א סי' נ"ח

רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן כו

כו אתמר הביאו לפניו תאנים וענבים בתוך הסעודה אמר רב [הונא] טעונין ברכה לפנייה ואין טעונים ברכה לאחריהם וכן אמר רב נחמן ורב ששת אמר טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם שאין לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא (א) פת הבאה בכיסנין בלבד (ב) ופליגא דרבי חייה דאמר רבי חייה פת פוטרת כל מיני מאכל (ג) ויין פוטר כל מיני משקה ואף על גב דפליגא עליה בפת ביין ליכא דפליג עליה והלכתא כוותיה ביין. אמר רב פפא הלכתא דבריהם הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם שלא מחמת הסעודה [בתוך הסעודה] טעונין ברכה לפנייהם ואין טעונין ברכה לאחריהם ולאחר הסעודה טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם וקי"ל כר"פ. דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה פירש"י כגון בשר ופירות וכל דבר שהביאו ללפת בהן את הפת אין טעונין ברכה לפנייהם משום דהוו להו טפילה וקשה לפירושו מאי קא משמע לן מתניתין היא (ד) מברך על העיקר ופוטר את הטפילה בירך על הפת פטר את הפרפרת ועוד קשה הא דפריך בסמוך אי הכי יין נמי נפטריה פת מאי קשיא ליה (ה) והלא כששותה יין אינו טפל לפת ואנו במידי דטפל לפת איירי לפירש"י ואין לפרש דפריך ליפטריה פת כששותה פתו ביין דאין הכי נמי דודאי הפת עיקר ואין לומר משום דדין בא לשרות האכילה במעיו הוי כאילו שותהו עם הפת דמהיכא פשיטא ליה כולי האי דמהאי טעמא הוי כמו דברים שמלפתים בהם את הפת הלכך נראה לפרש דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה היינו (ו) כגון בשר ודגים וירק ודייסא שרגילין לקבוע עיקר הסעודה עליהם ולאכול בהן את הפת הלכך אפילו אכלן בלא פת אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם כיון דעיקר הסעודה הם פוטרין ברכת הפת וכן ברכת המזון פוטרין (ז) וכן משקין הבאים בתוך הסעודה חשיבי באים מחמת הסעודה לפי שאין בני אדם רגילין לאכול בלא שתיה וחשיבי כעיקר סעודה ואין טעונין ברכה לפנייהם ולאחריהם חוץ מן היין הואיל וגורם ברכה לעצמו טעון ברכה לפניו כדתנן במתניתין אבל לא לאחריו (ח) כדמוכח בשמעתתא דערבי פסחים (דף קג ב) בעובדא דתלמידי דרב (ט) דחד מינייהו בריך אכסא קמא ואכסא דברכתא (י) ומפרש טעמא בפרק כיסוי הדם (דף פו) משום דברכת המזון הוי הפסקה אלמא דלא בירך לאחר היין שבתוך הסעודה דאי בירך לאחריו למה לי טעמא משום הפסקה דברכת המזון תיפוק ליה משום שבירך על היין ששתה וכן פירש בה"ג דברים הבאים מחמת סעודה כגון בשרא וכורי וכל מיני בשולי דדרכייהו למיכל בהו ריפתא וכן ירקי ובוציני אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהן. שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה פירש"י כגון דייסא כרוב ותרדין שאינן ללפת והם למזון ולשובע טעונין ברכה לפנייהם ולא לאחריהם ולא יתכן כלל דעל דייסא צריך ברכה לפניו ולא יפטר בברכת המוציא (יא) דאין לך מחמת הסעודה יותר מזה דהוה עיקר סעודה ואמרינן נמי לקמן בפירקין (דף מב) בירך על הפת פטר את הפרפרת וכ"ש מעשה קדרה ואמרינן לעיל (דף לז א) ואלו הן מעשה קדרה חלקא טרגיס וטיסני דהיינו דייסא ועוד הקשה הר"ר יוסף ז"ל דלעיל אמרינן דמברך על הצנון ופוטר את הזית משום דצנון עיקר כל (יב) שכן הכא דפת עיקר ואין לדחות ולומר דלעיל מיירי שאכל את הצנון והזית יחד דלא משמע הכי (יג)

אלא שאכל זה אחר זה לבטל מרירת הצנון וכן פירש בערוך דדייסא אין טעון ברכה לפניו ולא לאחריו דממה נפשך אי חשיבא כנהמא כדאמרין (ביצה דף טז) בבלי טפשי דאכלי נהמא בנהמא פת פוטרת פת⁽⁷⁾ ואי לא חשיב כנהמא הו כשאר תבשיל דפת פוטר. לאחר הסעודה פירש"י דברים הרגילים לבא לאחר הסעודה⁽⁸⁾ כגון פירות אפילו הביאו בתוך הסעודה שלא מחמת ליפתן טעונין ברכה לפנייהם דלאו טפילה נינהו ולאחרייהם דאין ברכת המזון פוטרתן דלאו מזון נינהו וכן פירש בה"ג דברים הבאים לאחר סעודה כגון תמרי ורמוני ושאר מגדים ואייתנין וקאכיל להו בתוך הסעודה טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחרייהם ולפי דבריהם פסק רב פפא כרב ששת ועוד כתב בעל ה"ג מה שחביצא ודייסא נפטרין בברכת המזון משום דהו מין מזון אבל תמרי ורמוני ושאר דברים לאו⁽⁹⁾ מין מזון הוא הלכך לא נפטרו בברכת המזון⁽¹⁰⁾ וקשה לפירושו דתלו הטעם משום דמזון נינהו ולכך נפטרו בברכת המזון דאי איתא להאי טעמא הוה ליה לגמרא לפרושי אלא דתלי טעם הפטור שבאים בתוך הסעודה ועוד⁽¹¹⁾ כל מילי דזייני לבד ממים⁽¹²⁾ שייכא בהו ברכת הזן ונהי דמזון לא שייך בהו⁽¹³⁾ מ"מ ברכת הזן וברכת הארץ וברכת ירושלים דעדיף טפי ממעין שלש לפטרן ועוד דפירות + דפירוש + דלאחר סעודה אינו שוה⁽¹⁴⁾ למה שאמר בתוך הסעודה שהרי גם בתוך הסעודה הן באין אלא שרגילין לבא לאחר סעודה והעיקר חסר מן הספר⁽¹⁵⁾ ועוד בתוך הסעודה גבי מחמת סעודה אמאי איצטריך לאמרו פשיטא שבתוך הסעודה אוכלין אותן⁽¹⁶⁾ כיון דבאים ללפת בהן ועוד בשר ודגים וביצים וגבינה וכיוצא בהן שלא באו ללפת אלא לאכול בפני עצמם לא השמיענו רב פפא מה דינם⁽¹⁷⁾ שהרי אינם דומים לא לדבר הבא בתוך הסעודה דהיינו מזון ולא לדבר הרגיל אחר הסעודה דהיינו פירות דאלו ודאי רגילים הן לבא בתוך הסעודה ואינם מזון הלכך נראה לפרש דדברים הבאים שלא מחמת הסעודה⁽¹⁸⁾ כגון תאנים וענבים וכל מיני פירות ומקרי שלא מחמת הסעודה לפי שאינן כמו בשר ודגים ומינין מלוחין⁽¹⁹⁾ שרגילים לאכול ולבא לעיקר הסעודה לפנייהם טעונים ברכה לפי שברכת המוציא אינה פוטרתן כיון דלאו מעיקר סעודה הן ולא לאחרייהם דברכת המזון פוטר כל מה שאכלו בתוך הסעודה והיינו כרב הונא ורב נחמן ודלא כרב ששת. לאחר הסעודה פירוש דברים שהזכרנו למעלה בין הבאים מחמת הסעודה בין הבאים שלא מחמת הסעודה אם הביאן לאחר הסעודה קודם ברכת המזון⁽²⁰⁾ כי היו רגילים בימיהם לאחר גמר סעודה וכבר משכו ידיהם מן הפת שהיו קובעים עצמם לאכול פירות ופרפרת ולשתות יין לאחר המזון והיינו דאמרין במתני' בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון וכן בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון היינו לאחר שסילק המזון קודם בהמ"ז וכיון שמשכו ידיהם מן הפת כל מה שהביאו לפניו בין דברים הבאים מחמת הסעודה בין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחרייהם דהמוציא וברכת המזון אין פוטרין אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה ומה שפי' רשב"ם בפרק ערבי פסחים (דף קג ב) דיין שבתוך המזון א"צ ברכה לאחריו משום דברכת המזון פוטרו מקל וחומר השתא ברכה אחת מעין שלש פוטרתו כל שכן ג' ברכות קל וחומר פריכא הוא דדברים הבאים (מחמת הסעודה) לאחר סעודה יוכיחו דטעונין ברכה לאחריהן ואין בה"מ פוטרתן אלא היינו טעמא דאין טעון ברכה לאחריו⁽²¹⁾ משום דהוי כדברים הבאים מחמת הסעודה תוך הסעודה ואף לפניו לא היה טעון ברכה אלא משום דגורם ברכה לעצמו:

רבינו יונה מסכת ברכות דף כט עמוד א

שאין לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה בכסנין פרש"י ז"ל דכסנין הוא מיני קליות כדאמרין (עירובין דף כט ב) כיסני מעלו ללבא וכדאמרין בכתובות (דף יז ב) ארמלתא לית לה כסני ומנהגם היה לאכול תחלה הקליות ואחר הקליות היו אוכלין פת ידוע שהיו בו מיני תבליים הרבה ומפני התבליים אין דרך לאכול ממנו כל כך ומש"ה אמרו שזה הפת שאוכלין אחר הקליות שטעון ברכה לפניו במ"מ ואין טעון ברכה לאחריו ופי' הרב ז"ל דה"ק אין לך דבר שטעון ברכה לפניו ולא יהיה טעון ברכה לאחריו מעין הברכה שלפניו אלא זה הפת הבאה בכסנין שלפניו במ"מ ולאחריו אינו אומר מעין ג' אלא בורא נפשות והוצרך לכתוב כן מפני שלפי דבריו שאינו מפרש הדבר בתוך הסעודה אלא כל שעה ושעה שירצה היאך אפשר לומר שלא יברך אחריו כלל כיון שאין לו לברך ברכת המזון וזה הפי' אינו נכון דכיון דהוצרך לברך אחריו בורא נפשות היאך אמר ואין טעון ברכה לאחריו שהרי טעון הוא הברכה הראויה לו שמפני שאין זה דרך אכילה כ"כ מרוב התבלין שבו אמרינן שאינו מברך עליו אלא בורא נפשות וכיון שמברך עליו לאחרי הברכה הראויה לו הרי טעון ברכה לאחריו כשאר כל הדברים ועוד הקשו עליו רבני צרפת ז"ל שאם כדבריו שאומר שטעון ברכת בורא נפשות לאחריו היאך אומר אין לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו והא איכא אורז ודוחן שטעונין לפנייהם במ"מ ואין טעונין לאחרייהם אלא בורא נפשות וע"כ נראה כמו שפי' ר"ח ז"ל דפת הבאה בכסנין ר"ל הבאה בכיסין שעושין מן העיסה כמו כיס ומכניסין בפנים שקדים ודבש ומיני מתיקה:

בהם ללפת את הפת ועל כן אמר שאינם טעונין ברכה כלל שהפת פוטרתן ואין זה נכון כלל חדא דא"כ מה השמיענו רב פפא בזה והלא משנה שלימה שנינו (דף מב א) בירך על הפת פוטר את הפרפרת וכן שנינו בהדיא (דף מד א) כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה ותו קשיא ליה מדהוינן בה בסמוך אי הכי יין נמי תפטר ליה פת ומאי קושיא דודאי נראים הדברים שאם היה מטבל הפת ביין ואוכלו היה פוטר אותו ולא היה צריך לברך על זה כלל

ולמה הוצרך התלמוד לתרץ לו תירוץ אחר ועוד שלשון בתוך אינו מורה על זה שאם כן הוה ליה לומר דברים הבאין ללפת בו את הפת ונראה למורי הרב נר"ו ליישב זה הפירוש ולומר דמיירי כגון שהיו עומדים באמצע הסעודה והתחלת קביעות סעודתן היתה בבשר או בדברים אחרים כיוצא בו ובאמצע הסעודה לאחר שהתחילו לאכול מזה הביאו לפנייהם תאנים וענבים כדי ללפת בהם את הפת ואכלו מהם עם הפת ועכשיו אוכלין אותו בלא פת וכוונתם עדיין ג"כ לאכול ממנו עם הפת אח"כ ועכשיו בא להשמיענו רב פפא שאע"פ שאוכל אותו בלא פת כלל אינו מברך לא לפניו ולא לאחריו מפני שמאחר שמתחלה הביאו אותו כדי ללפת בו את הפת ואכלו אותו תחלה וסוף עם הפת אף על פי שבנתים אוכל ממנו בלא פת אין בכך כלום שמצטרף עם שאר הסעודה כיון שהביאו אותו מתחלה לצורך הסעודה מלפת בו את הפת תחלה וסוף והשתא אתי שפיר לשון בתוך הסעודה דנקט ואתי שפיר נמי מאי דפריך יין נמי תפטר ליה פת ור"ל לדברך שאתה אומר שאע"פ שאינו מלפת בו את הפת אין מברכין עליו כיון שמתחלת עיקרו לא בא אלא בעבור הפת א"כ היין נמי מחמת הסעודה עיקרו והיה לנו לומר שאע"פ ששותה אותו בפני עצמו שמצטרף עם הסעודה ואינו מברך עליו ותירץ יין גורם ברכה לעצמו ולפיכך אינו נפטר לעולם בברכת הסעודה מיהו אם מתחלה לא היו לו דברים אחרים ללפת בהן את הפת אלא אלו הפירות בלבד ומתחיל ללפת בהם את הפת ואח"כ אוכל מהם בלא פת אף על פי שבסוף אינו אוכל מהם עם הפת כלל אינו מברך עליהם דכיון שמזה עשה עיקר לפתן שלו מתחלה והתחיל לאכול ממנו עם הפת פטור הוא אח"כ כשאוכל ממנו בלא פת בכל ענין בין שיחזור לבסוף ויאכל ממנו עם הפת בין שלא אוכל ממנו אח"כ עם הפת כלל:

שלא מחמת הסעודה כלומר שלא הביאו אותם מתחלה ללפת עמהם כלל ואוכל אותם בפני עצמם מברך לפנייהם שאינם מצטרפים עם הפת ואינו מברך לאחריהם שמצטרפים עם מה שאכל וברכת המזון פוטרת את הכל כך נראה למורי הרב נר"ו לפרש מימרא דרב פפא ויש סיוע לדינים הללו מן הירושלמי (דפירקין הלכה ה') דגרסינן התם רב הונא אכל תמרי על פיסתיה אמר ליה רבי חייא בר בא פליג את על רבך שבקיה בתרא ותברך עליהון תחלה וסוף אמר ליה אינון עיקר ניגוסתין פירש רב הונא היה אוכל תמרים אחר שאכל הפת ולא היה מברך עליהם לא מלפניהם ולא מאחריהם אמר ליה רבי חייא אתה חולק על רבך רב וכל האמוראים האחרים שאמרו הביאו לפנייהם תאנים וענבים בתוך הסעודה טעונים ברכה לפנייהם וחולקין על רבי חייא דאמר פת פוטר כל מיני מאכל טוב הוא שתניח לאכול אותם עד לאחר המאכל קודם בהמ"ז כדי שתברך עליהם תחלה וסוף ותעשה כדברי הכל ורב הונא השיב לו אינון עיקר ניגוסתין כלומר עיקר אכילתי הן שמתחלה עליהן קבעתי סעודתי וכיון שמתחלה קבעתי עליהם אף על פי שעכשיו אני אוכל אותם בלא פת איני צריך לברך דכי אמרינן טעונין ברכה לפנייהם זהו כשלא הביאו אותם ללפת בהם את הפת כלל:

ורבינו יצחק הזקן ז"ל פי' עוד בענין אחר ואמר דדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה נקראים כגון בשר וביצים וגבינה ודגים שאין דרך לאכול אותם שלא בשעת הסעודה כמו שדרך לאכול הפירות אלא דרכן של אלו לאכלן בשעת סעודה להשביע וכן דייסא וחביץ קדרא וכיוצא בהם שבני אדם אוכלים אותם להשביע ולפיכך אמר שהדברים האלו שדרך בני אדם לאכלן בתוך סעודותיהם מעיקר סעודה הם וכיון שמשביעין וכוונתו מתחלה עליהם להשביע אף על פי שאוכל אותם בלא פת אינו מברך עליהם כלל שנכללים עם הפת עצמו וברכת המוציא שבירך מתחלה וברכת המזון שיברך לבסוף פוטר אותם אבל דברים שאינם באים מחמת הסעודה כלומר שאפילו שלא בשעת סעודה אוכלין אותם כל היום כגון פירות וכיוצא בהם אם הביאו אותם בתוך הסעודה ואוכל אותם בלא פת אינם מעיקר הסעודה וטעונין ברכה לפנייהם שאינם נגררין אחר ברכת המוציא שאמר מתחלה אבל אין טעונין ברכה לאחריהם שכיון שעתיד לברך על כל מה שאכל גם זה נכלל עמו וברכת המזון פוטר אותם:

ובזה אנו מתרצין מה ששואלין העולם בלילי פסח למה אין אנו מברכין בטיבול שני ב"פ האדמה כמו בטיבול ראשון והטעם מפני שכיון שמתחלה היתה כונתו לאכלם שהיה יודע שמחויב היה באכילתן דברים הבאים מחמת הסעודה הו והו להו טפילה לפת ולפיכך אינו מברך עליהם בורא פרי האדמה אלא ברכת המצוה בלבד דהיינו לאכול מרור והכי תנן בפסחים (דף קיד א) בהדיא עד שמגיע לפרפרת הפת דמשמע דטפילה הו לפת ומזה הטעם נמי היו מברכין על הפסח לאכול את הפסח ולא היו מברכין שהכל וכו' מפני שטפל הוא אצל הפת שאכל מתחלה (כיון שחייב באכילתו) וחייב לאכול אחר המצה והמרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו: לבסוף וי"מ שלא בירך לבסוף כלל מפני שלא היה אכילה קבועה וכן נראה מתוך מה שכתב הרי"ף ז"ל. וי"מ שלא בירך אלא בורא נפשות בלבד:

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף מא עמוד ב

הביאו לפנייהם תאנים וענבים בתוך הסעודה אמר רב הונא טעונין ברכה לפנייהם אבל לא לאחריהם וכו', שמועה זו ושמעה דר"פ ובסמוך נאמרו עליהן כמה פירושים, והמחזור בעיני דהא דפליגי בה רב הונא ור"ש ורבי חייא בשהביאו

לפניהם תאנים וענבים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה, כלומר שלא ללפת בהן את הפת ממש אלא לסייע קצת תאות המאכל כדי שיתאוה לאכול יותר כדרכן של בריות בפרפראות שבאמצע סעודה, ולפיכך קאמר רב הונא שהן טעונין ברכה לפניהם דכיון דאינן באין ללפת ממש אין ברכת הפת שהיא ברכה ברורה לפת פוטרת את אלו כיון שאינן טפלה לפת ממש כלומר שיבא ללפת ממש, שאלו באו ללפת ודאי לכ"ע נפטרו בפת דהוו להו טפלה ותנן זה הכלל כל שהוא עיקר ויש עמו טפלה מברך על העיקר ופוטרו את הטפלה, ואף על פי שהן באין באמצע סעודה כדי לסייע קצת באכילה מ"מ אינן באין לגמרי מחמת כך אלא שאף בהן מתכוין להנאת עצמו דאלו לא כן הוו להו כפת הבא עם המליח באוכלי פירות גינוסר שמברך על המליח ופוטרו את הפת, אלא ששם אינו מתכוין כלל להנאת אכילת הפת אלא להעביר את כח רתיחת המליח, וא"נ התם באוכל את הפת ביחד עם המליח וחזר הפת להיות כלפתן למליח אבל כאן בשאוכל ענבים ותאנים לעצמם בלא פת, ומ"מ לסייע תאות המאכל לרבותו באו באמצע שאלו לא כן למה הביאוהו בתוך הסעודה, ועוד שאלו לא כן למה אינן צריכין ברכה לאחריהם כבאין לאחר סעודה דהא משמע דרב הונא אתיא כרב פפא, אלא ודאי נראה דבאו קצת בתוך הסעודה כדי לרבות מעט בתאות המאכל, ומשום הכי קאמר רב הונא דאין טעונין ברכה לאחריהם כיון דסייעו קצת באכילת המזון, ועוד דאינהו גופיהו זייני הילכך בהמ"ז פוטרותן, ורב ששת סבר דכיון דלא באו ללפת ממש עד שאינן נפטרין בפת אף הן אינן נפטרין בברכת המזון, לפי שאין בהמ"ז פוטרות אלא דברים שבאו מחמת המזון ממש ואי נמי בשן בעצמן מזון כפת הבאה בכסנין לאחר הסעודה שאע"פ שאין הפת פוטרות בתחלתן בהמ"ז פוטרותן בסופן משום דאינהו גופיהו מזון נינהו, ורבי חייא פליג אתרווייהו ואמר שאינן טעונין לא לפניהם ולא לאחריהם משום דכיון שבאו בתוך הסעודה הפת פוטרותן בתחלתן והלכך מכלל הסעודה הן וכל שהן מכלל הסעודה בהמ"ז פוטרותן בסופן, ומסתברא דאפי' לר"ש אי אכל תמרי מודה הוא שהן אינן טעונין ברכה לאחריהן משום דאינהו גופיהו מייזן זייני ונפטרין בברכת המזון, ולא דוקא פת הבאה בכסנין אלא אפילו תמרי דמה טעם לפת הבאה בכיסנין משום דאף איהי מזון כפת והלכך ברכת המזון פוטרותה בסופה, מההוא טעמא גופיהו מפטרי תמרי בברכת המזון בסופן, אבל בירושלמי לא משמע הכין דגרסי' התם רב הונא אכל תמרים עם פיסתיה א"ל רב חייא בר אשי פליג את על רבך שובקן לאחר מזונך ואת מברך עליהן תחלה וסוף א"ל אינון עיקר נגיסתי, דאלמא אפי' תמרי דאכיל להו לבתר סעודה אין ברכת המזון פוטרותן, ושמא היא אתיא כדרכי מונא דאמר התם משום ר' יודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי פת הבאה בכסנין לאחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה, ולית הלכתא כותיה אלא כרבנן דפליגי עליה כדאיתא התם, ולא מיהו בהלכות גדולות כתבו אכל תמרי ורמוני ושאר מגדי לא מפטרי בבהמ"ז, ומ"מ מתוך הירושלמי שכתבנו נשמע דאפילו פירות שמלפת בהן את הפת אין טעונין ברכה כלל דפת פוטרותן דהא רב הונא אכל תמרי עם פסתיה ולא בירך עליהן, ולאפוקי ממקצת מפרשים שפירשו דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה כלומר דברים שאין דרכן לבא בתוך סעודה מחמת לפתן כגון שבעה פירות טעונין ברכה לפניהם ואף על פי שזה הביאן עכשיו ללפת את הפת.

אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם. פי' אפי' כגון תאנים וענבים שבאו ללפת את הפת וקמ"ל שאע"פ שאין דרכן לבא ללפתן ולא מזון נינהו אפ"ה כיון דאיהו מלפת בהו את הפת השתא שוינהו טפלה לפת, ומיפטרי בפת אפי' בתחלתן וכ"ש בסופן דהוו להו מכלל סעודה לגמרי וברכת המזון פוטרות לכ"ע כל מה שהוא מכלל הסעודה, ופיסקא זו ככ"ע אמרה רב פפא ולא איצטריכא ליה, דמתני' היא כל שהוא עיקר ויש עמו טפלה מברך על העיקר ופוטרו את הטפלה, כלומר בין בתחלתה בין בסופה אלא משום אינן דקא אזיל וכאיל נקט לה להא הכא, וא"נ איצטריכא ליה קצת דסד"א כיון שאין דרכן לבא ללפתן ולטפלה אף על גב דהא מלפת בהו את הפת בטלה דעתו ולא ליפטרי קמ"ל, כנ"ל, אבל הר"ז ז"ל תירץ דהא דר' פפא בשלא היו לפניו בשעה שברך על הפת והוא אמינא דטפלה לא מיפטרא אלא בשהיתה לפניו מעיקרא דדעתיה עילויה בעידנא דבריך המוציא, קמ"ל כיון דטפלה נינהו לא בעו ברכה, והא דקאמר רב פפא דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה ולא קאמר דברים הבאים מחמת הסעודה דכיון דמחמת הסעודה היינו שבאו ללפת בהן את הפת פשיטא דבתוך הסעודה הן באין, נ"ל דלאו לדיוקא נקט ליה לההוא לישנא אלא משום הנך בבי אחריתי דאיצטריך למיתני בהו בתוך הסעודה ולאחר הסעודה נקט נמי בהא בכדי ולפירושא רויחא בעלמא בתוך סעודה.

שלא מחמת סעודה בתוך הסעודה, כלומר תאנים וענבים שלא באו ממש ללפת טעונין ברכה לפניהם אבל לא לאחריהם כטעמא דרב הונא וכדכתיבנא לעיל, ואם באו לאחר סעודה ממש וקודם ברכת המזון, טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם, לפניהם דהא לא מפטרו בפת כלל ואפי' כשבאו בתוך הסעודה כ"ש בשבאו לאחר סעודה דהא פת דפטרה פרפרת שבתוך הסעודה אפ"ה לא פטרה לה כשבאה לאחר סעודה וכדאמר' דפת הבאה בכסנין טעונה ברכה לפניה, וכדמשמע נמי במתני' כ"ש תאנים וענבים, ולאחריהן נמי משום דלאו מזון נינהו כפת הבאה בכסנין, ולא מכלל סעודה הן כלל כבאין בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה ממש שמסייעין קצת בסעודה שהן מרבין מעט תאות המאכל. וכלל דברים אלו שאמר רב פפא אינם אלא בתאנים וענבים וכיוצא בהן שהן פירות בלבד, אבל בשר ודגים וכיוצא בהן בין שבאו בתוך הסעודה בין שבאו לאחר הסעודה אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהן דהן בעצמן מזון הן ואינן באין לקנוח סעודה אלא להשביע והן בעצמן מן הסעודה הן ופת פוטרות כל מה שבא למזון ולהשביע, ופרפרת דקתני

במתני' לאו היינו בשר ודגים אלא פת הבאה בכיסנין וכיוצא בהן שבאין לקנוח סעודה ולהנאת עצמן ולא להשביע, ומעשה קדרה נמי בין באמצע בין לאחר סעודה אין טעונו ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם מההוא טעמא נמי דאמרן דאף הן סעודה הן דלהשביע הם באין, והיינו דתנן בריך על הפת פטר את הפרפרת ואמרי' עלה בגמרא וכ"ש מעשה קדרה כלומר כ"ש מעשה קדרה דלהשביע ומן הדין פת פוטרתה, ואמרי' נמי ב"ש סברי לא מיבעיא פרפרת דלא פטרה אלא אפי' מעשה קדרה נמי לא פטרה, ומאי אפילו, ואלו הן מעשה קדרה חילקא טרגיס ואורז וערסן, והא דתנן בריך על הפרפרת לא פטר את הפת ב"ש אומרים אף לא מעשה קדרה ואמרי' עלה בגמרא ב"ש ארישא פליגי וה"ק ת"ק בריך על הפת פטר את הפרפרת וכ"ש מעשה קדרה, וב"ש אמרי' לא מבעיא פרפרת דלא פטר אלא אפי' מעשה קדרה לא פטר או דילמא אסופא פליגי דקתני בריך על הפרפרת לא פטר את הפת פת הוא דלא פטרה הא מעשה קדרה פטר, ואתו ב"ש למימר דאף מעשה קדרה לא פטר דאלמא לכ"ע מעשה קדרה בעי ברכה או דידיה או דחבריה למפטריה, דאי לא למה לי דפטרה ליה פרפרת הא איכא פת, לא היא דהתם לאו אדאכל פת קאי אלא מלתא באפיה נפשה היא, כלומר ואם לא באו בסעודה אלא שאוכל פרפרת דהיינו פת הבאה בכסנין ומעשה קדרה שלא עם סעודה אלא בפני עצמן בריך על הפרפרת פטר את מעשה קדרה וב"ש סברי לא פטר, ופת הבאה בכסנין דהיינו פרפרת דמתני' אם באה בתוך הסעודה אינה טעונה ברכה כלל לא לפנייהם ולא לאחריהם וכדתנן בריך על הפת פטר את הפרפרת, ובזה עדיפא מתאנים וענבים, וטעמא דמילתא משום דפרפרת היא פת ואלו קבע עליה סעודה או דאכל מיניה כדי שאחרים קובעין עליו סעודה מברך עליה המוציא וג' ברכות, והלכך כל שבאה בתוך הסעודה דין הוא שיפטור אותה בברכת הפת, אבל אם באה לאחר סעודה טעונה ברכה לפנייה משום דלאו למיזן אתיא אלא לקנוח, וכדמוכח מתני' דקתני בריך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון, דאלמא פת לא פטר פרפרת שלאחר המזון פטר לה דאף היא נמי מזון שלפני המזון למיפטרה תיפוק לי משום פת, ומיהו לאחריה אינה טעונה ברכה דברכת המזון פטר לה דאף היא נמי מזון היא ודין הוא שתהא ברכת המזון פוטרתה, מה שאין כן בתאנים וענבים, ומיהו דין זה דלאחר סעודה ליתיה השתא, דבזמן הוא דהווי מסלקי טבלא בגמר סעודה הוא דמשכחת לה לבתר סעודה דהיינו לאחר סילוק, אבל לדידן אף על גב דגמר מלאכול כל היכא דמנחא תכא קמיה לא מסלק דעתיה ממיכלא וממשתיה וכ"כ בתוספות.

ואני מסתפק בענין שמועתינו, לפי שרוב פפא לא דבר אלא בג' מדות לבד שהן בתוך הסעודה מחמת הסעודה ובתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה ולאחר הסעודה ועדיין יש מדה רביעית שלא נתפרשה והיא דברים הבאים לפני הסעודה ושדעתו לאכול פת אחריהן, לפי שיש לומר שהם כדברים הבאים לאחר הסעודה וטעונו ברכה לפנייהם ולאחריהם, או נאמר שהם כדברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה שאף הן מעוררין התאווה וגורמין בריבוי המזון ולפיכך אף הן אינן טעונין ברכה לאחריהם, ולפי הסברא הראשונה עיקר שכל שהוא קודם הסעודה אינו מכלל הסעודה כלל, ונ"ל שהיא כמחלוקת בירושלמי דגרסינן התם א"ר זעירא מן דאגן חמיין רבנן עלין לריש ירחא ואוכלין ענבים ולא מברכין עליהם בסופא לא שיש בדעתם לאכול פת פ' בתמיהא, נראה דלדעת ר' זעירא כל שבדעתו לאכול פת אף על פי שאכל ענבים קודם שיתחיל בסעודה הרי הוא כאלו אכלן בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה ואינן טעונין ברכה לאחריהם, אבל למטה משם אמרו בירושלמי רבי בא בריה דרב פפא בעי אהין דאכל סולת ובדעתיה מיכל פיתא מהו מברכה עליה דסולתא בסופא, רבנן דקסרין פשטין ליה צריך לברך בסוף, וכן נראה עיקר.

נמצא עכשיו פסקן של דברים לפי מה שכתבנו, דבשר ודגים ובשר מליח וכן מעשה קדרה בין שבאו בתוך הסעודה בין שבאו לאחר הסעודה אין טעונו ברכה כלל, ופת הבאה בכסנין דהיינו כגון אובלי"ש ואתו העשוין כמין כסין שממלאין אותן בדבש ושקדים ומיני בשמים אם באו בתוך הסעודה אין טעונו ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, ואם באו לאחר הסעודה דהיינו לאחר סילוק טבלא טעונין ברכה לפנייהם ואין טעונו ברכה לאחריהם, ופירות כגון תאנים וענבים אם באו ללפת אין טעונו ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, ואם באו בתוך הסעודה שלא ללפת טעונין ברכה לפנייהם ואין טעונו ברכה לאחריהם, ואם באו לאחר הסעודה טעונין ברכה לפנייהם ולאחריהם, ונראה שאם התחיל לאכול מהם בתוך הסעודה ונמשכה אכילתו עד לאחר הסעודה גם אותן שאכל לאחר סעודה אין טעונו ברכה לאחריהם שאין הכל הולך אלא אחר התחלת אכילתו, וכן אם באו ללפת את הפת ולאחר גמר אכילתו אכל מהן, שאין טעונו ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, וה"ה לפת הבאה בכסנין בתוך הסעודה ואוכל והולך מהן עד לאחר גמר סעודה אינה טעונה ברכה לפנייהם שכבר נפטרה בפת, ונראה שהוא פלוגתא בירושלמי דגרסי' התם ר' חלבו ורב הונא בשם רב בשם ר' חייא רובא פת הבאה בכסנין לאחר המזון טעונה ברכה לפנייהם ולאחריהם א"ר אימי ר' יוחנן פליגי א"ר מונא לרבי חזקיה במה הוא פליגי א"ל בשאכל מאותו המין באמצע סעודה, ונראה דהלכה כר"י דרב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן, ומיהו כיון דמשמ' דר' חייא אמר לה איכא למימר דהלכה כרב שאמר משום ר' חייא, ומיהו קצת ראייה יש לחייב מדקיי"ל בריך על היין שבתוך המזון לא פטר את היין שלאחר המזון משום דזה לשתות וזה לשרות אלמא אף על גב דברך על יין בתוך הסעודה כיון שאין שתייתו שבתחלה חשובה כשתייתו שבסוף לא פטר לה וצריך לחזור ולברך כ"ש הכא דלא בריך עליהן ממש אלא שנפטרו בגררא דפת ופת כבר גמר מלאכול שהוא צריך לחזור ולברך, מיהו הא משמע דפשיטא דכל שבא ללפת אף על פי שאוכל ממנו בתוך הסעודה לבדו בלא פת שאינו צריך לברך עליו דעדיין מלפת בו את הפת ודרך המלפתים שאוכלין מהן בתוך הסעודה קצת בלא פת וחוזר ומלפת בהן עוד הפת, ובזה כתבו בתוספות כן.

מהא דאמרינן לאחר הסעודה טעונין ברכה לפנייהם ולאחריהם, איכא למשמע דשלש אינן פוטרינן מעין שלש.

חדושי הרא"ה מסכת ברכות פרק ו - כיצד מברכין

ופליגא דר' חייא דאמר ר' חייא פת פוטרת כל מיני מאכל ויין פוטר כל מיני משקה. פי' פת פוטרת כל מיני מאכל כשבאין בתוך הסעודה ואפילו שלא מחמת הסעודה, ויין פוטר כל מיני משקה, אי יין שבתוך הסעודה משקין נמי שבתוך הסעודה, או יין שלאחר הסעודה משקין נמי שלאחר הסעודה.

אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת סעודה אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, בתוך הסעודה ושלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפנייהם ואין טעונין לאחריהם, לאחר הסעודה. כלומר קודם ברכת המזון. טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם. פי' רב פפא לא איירי במידי דאתי ללפת בו הפת ומשנה שלמה שנינו דכל שהוא עקר ועמו טפילה מברך על העקר ופוטר הטפלה, ולא איירי נמי במידי דמזון כלומר המיוחדים למזון כגון פת הבאה בכסנין ודיסא וחביץ קדרה וכן בשר וגבינה ובצים ודגים וכל כיוצא בהם, הנהו לא מיבעיא בתוך הסעודה ומחמת הסעודה אלא אפי' שלא מחמת הסעודה פטורין כשהן באין בתוך סעודה כדמוכח במאי דפרישנא בגמ', הילכך הא דרב פפא לא אתיא אלא בפירות, וארישא דשמעתין קאי דאמרינן הביאו לפני תאנים וענבים ואהא קאמר דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה כלומר למלא רעבונו כגון תאנים וענבים ותמרים וכל כיוצא בהן שדרך בני אדם לאכול מהן להשביע נפשו ולמלא בטנו כי ירעב, אם באו בתוך הסעודה וכונתו באכילתן לכך אף על פי שאוכל אותן בלא פת אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, ובהא איתא לדר' חייא דאמר פת פוטרת כל מיני מאכל, אף על גב דאיהו לעולם אמרה בין מחמת סעודה בין שלא מחמת סעודה, לגבי הא מיהא דמחמת סעודה הלכתא כותיה.

שלא מחמת סעודה בתוך סעודה טעונין ברכה לפנייהם ולא לאחריהם, כגון פירות שאוכל מהן בתוך הסעודה בלא פת ואוכל מהם לתענוג ואין כונתו באכילתן להשביעו כלל, אלו טעונין ברכה לפנייהם ולא לאחריהם, דכל בתוך הסעודה לענין ברכה דלאחריהם טפלין הם לסעודה.

דברים הבאים לאחר הסעודה טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם, והא פרישנא דהשתא בדרב פפא בפירות איירינן, ולהכי לא פרישנא בהא אי מחמת סעודה או שלא מחמת סעודה, דמסתמא כל פירות הבאים לאחר הסעודה ונאכלין לבדן בלא פת אינם באין מחמת סעודה, הא אם היו באים מחמת סעודה כגון שכבר אכל פתו ואין לו פת ואוכל מאלו למלא רעבונו, כל מחמת סעודה דין אחד בין בתוך סעודה בין לאחר סעודה ולא טעון ברכה לא לפניו ולא לאחרי, וכשהן באין לאחר סעודה שלא מחמת סעודה שהן טעונין ברכה לפנייהם ולאחריהם אין ברכת שלש פוטרתן, לפי שהיא ברכת מזון ואלו אינן מזון הילכך מכיון שאלו באין לכלל חיוב ברכה לאחריהם זו אינה ברכה להם כלל, לבד מתמרי דזייני שאלו אפילו בשאכלן לבדן שלא אכל פת כלל ובירך עליהם ברכת שלש בדיעבד יצא כדאמרינן לעיל, הא לכתחלה ודאי בשאכלן לבדן שלא אכל פת כלל מעין שלש ראוי לברך עליהן כנוסח שאר ברכת הפירות, ואפילו בקובע סעודתו עליהן לא שמענו בהם חלוק דאף על גב דזייני מכל מקום כל לפירות, לא הויא ולא חשיבא קביעותא לחייב עליהן שלש ברכות, ומכל מקום כיון דזייני אם בירך עליהן שלש ברכות יצא בדיעבד כדאיתא בפרקין לקמן, וכיון דאם בירך עליהן שלש ברכות יצא כל שהוא מחוייב כבר מצד אחר שלש ברכות מוציא אותן באותן שלש ברכות, אבל פרפרת דהינו פת הבאה בכסנין ומעשה קדרה כגון אורז ודיסא ודכותיהו דין אחר להן שכל שהן באין בתוך הסעודה הן פטורין מלברך עליהן לפנייהם ולאחריהם ואפי' שלא מחמת הסעודה.

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף מא עמוד ב

ודברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה כגון שהביאו פירות בשלחן לקינוח סעודה וקפצו ואכלום בתוך הסעודה שלא לצורך לפתן טעונים ברכה לפנייהם שלא עלה על הדעת להיות נכללות בברכת הפת ומ"מ אין טעונות ברכה לאחריהם מכיון שנטמעו ונטמעו ולכתחלה מיהא ראוי לו לאדם שלא לקפוץ עליהם ויניחם במקומם כדי שיתחייבו ברכה לפנייהם ולאחריהם אא"כ הוא עושה כן מתוך שמאכלו ערב לו מצד אכילתם והוא שאמרו בתלמוד המערב עיני בר סיסאי כד הוי משלחין ליה מבי נשיאה נקלוסין הוה שביק לון עד לאחר המזון ומברך עליהן תחלה וסוף ואמרו עוד שם רב הונא אכיל תמרין עם פסתיה פי' שהיו באים לו מחוץ אמר ליה רב חייא פליג את בהדי רבך ר"ל עד שאתה קופץ עליהם כדי שתפטר מברכה אחרונה שלהם אמר ליה אינון אינון עיקר נגוסתי ר"ל עיקר סעודתי ומ"מ דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה שפרשנו שמברך לפניו דוקא פירות אבל מיני מזונות ומעשה קדרה צורך מזון הם על כל פנים ואין צריכין ברכה ובכלל זה בשר ודגים וביצים וכל כיוצא באלו:

דברים הבאים לאחר סעודה כגון שגמר סעודתו והביאו לו פירות להנאתו או דרך כבוד שלא להשביע רעבונו ושלא להרבות בסעודה טעונות ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם ומ"מ רוב מפרשים מסכימים שאם התחיל לאכול מהם בתוך הסעודה ונמשך בהם עד לאחר הסעודה אין מברכין שלאחריהם הכל הולך אחר התחלתן ואפילו פסק מהן וחזר וכן

נראה מתלמוד המערב שאמרו שם בשם ר' חייא רבא פת הבאה בכסנין לאחר המזון טעונה ברכה לפני ולחריה אמר ר' אמי ר' יוחנן פליג א"ר מונא במה פליג בשאכל מאותו המין באותה סעודה אמר ליה אפי' לא אכל אלמא באכל מיהא פשוט הוא שחלק ר' יוחנן למה שאינו טעון ברכה ואף על פי שנדחית לומר אף על פי שלא אכל מ"מ לענין מה שהיה עולה על דעת ר' מונא לא נדחה ומ"מ פת הבאה בכסנין שהיו מביאין אותה אחר סעודה אין טעונה ברכה לאחריה הואיל ומ"מ פת היא ג' ברכות פוטרין אותה הא לפני צריך לברך הואיל והלכה לה קביעות הפת יראה לי שאין דברים אלו אמורים למי שקבע דעתו על כך מתחילת אכילה וכן מן הסתם לכל בני חבורה דעתם מתחלת אכילה על כל מה שבעלי בתים מניחים לפניהם ואין הדברים אמורים אלא בבעל הבית שבאו לו מתוך היאוש או שלא קבע דעתו עליהם מתחלה ונתחלף רצונו ובקש מהם:

ובתוספות כתבו שדין לאחר סעודה הנזכר כאן אינו כענין סעודות שלנו ולא נאמר אלא בהם שהיה להם סדר בסעודה ולא היו מערבין פת עם פירות כלל אבל אנו אין מסלקין דעתנו מן הפת עד שיסתלק השלחן ואף עם הפירות הבאות לאחר סעודה אנו אוכלין פת לפעמים והכל נקרא בתוך הסעודה יש מפרשים שאם באו פירות קודם סעודה וברך עליהן ואח"כ ברך על הפת וגמר סעודתו שאין ברכת הסעודה פוטרת אותה של אותן הפירות וממה שאמרו בתלמוד המערב ר' בא בעי אהן דאכל סלת ובדעתיה למיכל פתא מהו מיברכא על סולתא בסופא רבנין דקסרין פשטון צריך לברך בסוף: היו דברים אלו שבאו לאחר סעודה מינים הרבה ויש בהם מז' המינים ושל שאר מינים שאין ברכה אחרונה שלהם ברכה מעין ג' מברך לבסוף ברכה מעין ג' ונפטרו כלן ולמטה יתבאר זה יותר:

מה שביארנו שפת פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה דוקא במיני מאכל אבל אינו פוטר את היין שהיין גורם ברכה לעצמו ופירשו בה רבים מתוך חשיבותו או מצד שהוא בא לפעמים בלא סעודה כגון קדוש והבדלה עד שיצא להם לומר שאם שתה מים ושאר משקים פת פוטרתן שאף המשקה צורך אכילה הוא כדי לשרות המאכל שבמעיו ולדעת זה מה שאמרו יין פוטר כל מיני משקין לא במשקין הבאים בסעודה נאמר שהרי אותן המשקין בפת נפטרו אלא בקובע עצמו לשתות שאם שתה יין תחלה נפטרו כל המשקין שמאותה מסבה בברכתו ויש שאין מפרשים לה מתוך חשיבות היין אלא שאין משקה נפטר בברכת מאכל אף על פי שבמקום אחר אמרו שתיה במקום אכילה לא נאמר לענין ברכה ולדבריהם אין שום משקה נכלל בברכת הפת ומ"מ קצת חכמי אלאמנייאה הגידו לי לשטה זו שהשכר העשוי משעורים או מחטים או שאר מיני תבואה פטור בברכת הפת שמ"מ מין התבואה עיקר בו ויש שמוסיף בשטה זו לומר שהמים צריך לברך על כל כוס וכוס שמן הסתם אדם נמלך בהם על כל פעם ופעם ואין זה נראה ומ"מ לדברי כלם יין שבסעודה פוטר כל מיני משקין של אותה סעודה וכן לדברי כלם צריך ברכה לפניו ואינו נפטר בברכת הפת אלא שלענין ברכה אחרונה כל יין שבתוך המזון נפטר בברכת המזון כדרך שהיא פוטרת כל שבא בתוך הסעודה שלא מחמת סעודה וכל שכן שהיין מיזן זיין כמו שכתבנו בסוף פרק ראשון וכבר הביאו בתוספות ראייה לזה ממה שאמרו בפסח ראשון בתלמידי דרב בריך אכסא קמא ואכסא דברכתא ופירשו הטעם בכסא דברכתא משום דברכת המזון הויא הפסק דמשתא וברוכי כי הדדי לא אפשר הא משום ראשונים מיהא לא הוצרך לברך לבסוף שאילו הוצרך ברכה לבסוף מאי איריא משום הפסק תיפוק ליה דמאחר שנותן לבו לברך הוה ליה גמר שתייה ומ"מ יש אומרים שאינה ראייה גמורה שהרי דעתו לשתות כוס של ברכה והיאר יברך אם לא מטעם ההפסק אלא שלדעתי אין נתינת לב על ברכת המזון אלא אחר גמר אכילה ושתייה וראייה גמורה היא ומ"מ יין שלאחר המזון כגון שגמר לאכול ושתה אחר גמר אכילה אלא שהפסיק בשיחה וחזר ושתה מגדולי הגאונים ראיתי שמצריכים בה ברכה ואין ברכת ג' פוטרתו וממה שאמרו בראש הפרק חמרא סעיד וכו' ושאלו אי הכי ליברך עליה ג' ברכות ותירץ לא קבע איניש סעודתיה וכו' אלא מגדולי הדור מדקדקין ממנה בהפך כלומר הא אי הויא קביעותא מברכין עלייהו ג' ברכות ובזו כיון שבתוך סעודה של קבע שותהו מתוך שהוא קבע לאכילה הויא קבע לשתייה וכמו שאמרו למטה בהסבה מגו דמהניא הסבה לפת הויא הסבה לייין ואנו כתבנו בראש הפרק שלכתחלה צריך ברכה הא דיעבד יצא:

בעל המאור מסכת ברכות דף כט עמוד א

אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה פירוש ללפת עליהם את הפת אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם וא"ת מאי קמ"ל מתניתין היא זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה צריכא דאי ממתניתין הוה אמינא הני מילי בדבר שבא עם הפת דכי בריך אריפתא הוה דעתיה עליה נמי אבל הכא דבעידנא דברך ברכת המוציא אכתי לא אייתו קמיה הנך דברים הבאים מחמתה סעודה ולא הוה דעתיה עלייהו בשעת ברכה מעולם אימא ליבעי ברכה בתחלה קא משמע לן כיון דטפלה נינהו לא בעי ברכה. שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה כגון תאנים וענבים הנאכלים בפני עצמן ולא עם הפת טעונין ברכה לפנייהם שאין נעשין טפלה לפת ואין טעונין ברכה לאחריהן שברכת המזון פוטרתן דדעתיה דאיניש על כל מה דאכל וכל מה שבא בתוך הסעודה הוא מכלל השביעה דכתיב בה ואכלת ושבעת וברכת וגו' אבל דברים הבאים לאחר הסעודה אף על פי שבאו קודם ברכת המזון טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם שאין נחשבים מכלל הסעודה ויש פירושים רבים וסברות רבות בשמועה זאת ומה שנראה לי כתבתי.

כתוב שם לראב"ד מסכת ברכות דף כט עמוד א

במאור דף כט. ד"ה אמר רבא. לרי"ף סי' קנב (ברכות דף מא ב)

כתוב שם: אבל הדברים הבאים לאחר הסעודה אעפ"י שבאו קודם ברכת המזון טעונו ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם שאין נחשבין מכלל הסעודה. ויש פירושים רבים וסברות רבות בשמועה הזאת.

אמר אברהם: שני פירושים נאמרו עליה, האחד [הוא מה] שכתב זה המחבר [והוא מועתק מפירוש הגאון ז"ל], והשני הוא מה שפירש בו בעל הלכות [שפירש] כל השמועה בדברים שדרכם לבא בתוך הסעודה מחמת הסעודה ודברים שאין דרכן לבא וכו' ואפי' באו בתוך הסעודה ומחמת הסעודה טעונו ברכה לפנייהם ולאחרייהם והכל כמו שכתוב בהלכות ו[ב]פירוש הגאון. והכריע הגאון ז"ל על פירוש הראשון מטעם שהאמוראים כלם כשהולכים בהם אחר הרוב מכריעות על הפירוש הראשון בתאנים וענבים [ב]לפניהם ולאחרייהם שלדעת רובם כשהן באים בתוך הסעודה טעונו ברכה לפנייהם ואין טעונו ברכה לאחריהם כרב הונא. ועם כל זה אין אורם מבהיק, ועוד הם צריכים לפנייהם לפי ששינו [ברכות דף מב א] בירך על הפת פטר את הפרפרת וכו' מעשה קדרה. בירך על הפרפרת לא פטר את הפת אבל מעשה קדירה פטר, ומעשה קדירה כבר הם ידועים, כגון דייסא ח' [ל]לקא טרגיס זריד וערסן, וכיון שהם נפטרים ע"י פרפרת נראה שהפרפרת הזו מין פת הוא, כגון מצה מתובלת וכיוצא בה, והיא נחשבת כפת לגבי מעשה קדירה. שאם [הפרפרת] הוא לפתן כמו שפירשו מקצת המפרשים אין טעם למה יפטור ברכת בשר ודגים למעשה קדירה בשום פנים. ומ"מ דברי בעל ההלכות שפירש שלא מחמת הסעודה, כגון דייסא שאין מלפתין את הפת טעון ברכה לפניו (אלא) אפילו בא בתוך הסעודה כבר הם נדחים ממשנה זו שהרי פת פוטרתן. גם מה שפירשו האחרים שכל מה שאינו בא ללפתן שלא מחמת הסעודה הוא, והוא דמיון תאנים וענבים הנאכלים בפני עצמן, הרי מעשה קדירה שאין בא ללפתן ופת פוטרתן, אבל אין זה כלל שנסמך אליו, אלא [כ]ל דבר שאדם אוכל לחדד האיסטומכא וליתן תאות המאכל אף על פי שאינו אוכלו עם הפת מחמת הסעודה הוא וזהו הפרפרת, וכן מעשה קדירה אולי כך הם שפותחים לו האיסטומכא, אי נמי לפי שהן נאכלין להשביע רעבונו, וכל מה שנאכל לרעבון מחמת הסעודה הוא, ולאפוקי תאנים וענבים הנאכלין בפני עצמן שאין אדם נסמך עליהם ואינו אלא לטייל בהם או לקינוח הפה הלכך אפילו בתוך הסעודה טעונו ברכה לפנייהם לפי שלא בירך המוציא אלא על דבר שהוא מחמת הסעודה אבל לאחריהן לא צריך שכיין [שאכלם] בתוך הסעודה כבר עשאו צרכי סעודה ואפשר שהם צריכים לו לנקות פיו שלא לערב טעם אכילה זו בטעם אכילה אחרת. וברכת המזון חלה על כל צרכי הסעודה אבל ודאי כשהן באים לאחר הסעודה אין צריכים לכל זה ואין מצרכי הסעודה כלל ומשום הכי טעונו ברכה לפנייהם ולאחרייהם. ובהכי מתרצי מתניתין דקתני בה בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון והדר תני בירך על הפת פטר את הפרפרת א"כ אמאי צריך לפרפרת שלפני המזון ונפטריה בברכת הפת, אלא הא דקתני בירך על הפת פטר את הפרפרת כשבאה בתוך הסעודה, ורישא דצריך לפרפרת שלפני המזון מפני שבאה זו אחר המזון ואין הפת פוטרתו אבל פוטרתו פרפרת שלפני המזון מפני שהן כענין אחד אלו נאכלין שלא בקביעות סעודה ואלו נאכלין שלא בקביעות סעודה. וזה הדרך הוא הטוב [וישר] בעיני. ודוקא כשדעתו לאכול ממנה אחר המזון. וכן אתה אומר ליי.

שיטה מקובצת מסכת ברכות דף מא עמוד ב

אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת סעודה בתוך הסעודה אינן טעונו ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם וכו'. ודאי ליכא לפרושי דברים הבאים מחמת סעודה מידי דאתי ללפת בו את הפת (כפירוש רש"י ז"ל) דאם כן מאי קא משמע לן רב פפא והלא משנה שלימה שינו כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה. ולא איירי נמי במידי דהוא מזון כגון פת הבאה בכסנין ודכותה דהנהו אפילו שלא מחמת סעודה פטורין כשהן באין בתוך הסעודה כדתנן בירך על הפת פטר את הפרפרת וקאמר בירושלמי דהיינו פת הבאה בכסנין. וכי קאמר רב ששת לעיל דפת הבאה בכסנין טעון ברכה לפניו כשבא לאחר הסעודה מיירי דאי בתוך הסעודה הא חזינן מתניתין דפטר. ותדע לך דפרפרת הוא פת הבאה בכסנין דלקמן בגמרא מוכח דבירך על הפרפרת פטר מעשה קדרה ואי לא מידי דמזונא הוא היכי פטר מעשה קדרה דהוא מידי דמזונא כגון חטה ואורז. אבל פת הבאה בכסנין ראוי לפוטרן לפי שהוא דבר חשוב וראוי לברך עליו שלוש ברכות כשקובע סעודתו עליו והוי לגבייהו כפת לגבי פת הבאה בכסנין שהוא פוטר אותו. הילכך רב פפא לא איירי אלא בפירות וארישא דשמעתין קאי דאמרינן הביאו לפנייהם תאנים וענבים. ועלה קאמר דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת סעודה כלומר למלא רעבונו כגון תאנים וענבים ותפוחים שדרך בני אדם לאכול מהם להשביע רעבונו ולמלא בטנו. אם באו בתוך הסעודה אף על פי שאוכל אותם בלא פת כיון שכוונתו לאכלן כדי למלא רעבונו אין טעונו ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם. ובהא איתא לדר' חייא דאמר פת פוטרת כל מיני מאכל דאף על גב דאיהו בכל ענין אמרה לגבי הא מיהת הלכתא כותיה:

שלא מחמת סעודה בתוך הסעודה. פירוש כגון פירות שאוכל מהם בתוך הסעודה בלא פת ואוכל מהן לתענוג בעלמא ואינו מתכוין לאוכלן כדי להשביעו. כל אלו טעונים לפניהם ולא לאחריהם דכל בתוך הסעודה לענין ברכה דלאחריהם טפלין הם לסעודה:

דברים הבאים לאחר הסעודה. פירוש אחר שסיימו מלאכול קודם ברכת המזון. טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם. ומשום הכי לא פריש אי אתו מחמת סעודה או לא דהא בפירות איירי ומסתמא כל פירות הבאין לאחר סעודה ונאכלין לבדם בלא פת אינן באין מחמת סעודה. הא אם באו מחמת סעודה כגון שכבר אכל פתו ואין לו פת אחר ואוכל מאלו למלא רעבונו ודאי אינן טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם. אבל כשהן באין לאחר סעודה שלא מחמת סעודה טעונים ברכה לפניהם ולאחריהם. ואין ברכת שלש פוטרותן לפי שהיא ברכה על המזון כמו שמפורש בה ופירות אינן מזון הילכך אין אותה ברכה עולה להם כלל ואינה עולה אלא למידי דזיין. ונראה דהוא הדין לבשר וביצים ודגים דברכת הפת פוטרותן ואפילו באין שלא מחמת סעודה כיון שבאין בתוך הסעודה שאף הם נמי מיזן זייני. דאף על גב דלא חייבו לברך עליה בורא מיני מזונות טעמא משום דאין אדם קובע סעודתו עליהם דלא חייבו לברך בורא מיני מזונות אלא לדברים שאדם קובע סעודתו עליהם לפעמים ודרך של בני אדם בכך. ובאלו חייבו ואפילו בדברים שאינן משבעת המינין כגון אורז ודוחן. אבל מכל מקום בשר ודגים וביצים וגבינה וכיוצא בהם כגון תבשיל של כרוב וכיוצא בו מזונא נינהו וכל שהן באין בתוך הסעודה פטורין אפילו מלברך לפניהם ואף על פי שבאו שלא מחמת סעודה. ולענין ירקות של פסח כגון מרור שהוא נאכל בתוך הסעודה שכך דרך לאכלו אחר אכילת מצה בטיבול שני. אף על פי שאינו בא מחמת סעודה שאינו בא להשביעו. מכל מקום כיון שהוא בא להם לשם חובה לסעודה הוה ליה כדברים הבאים מחמת הסעודה ואינו טעון ברכת הנהנין אלא ברכת המצוה לחוד והיינו לאכול מרור. ותו איכא למפטריה נמי משום דהא בריך בטיבול ראשון על שאר ירק ברכת הנהנין מקמי סעודה והיה בדעתו לאכול אלו אחר מכאן דהא ידע דמחוייב הוא לאכול. וכיון דכן הוה ליה כבירך על היין שלפני המזון דקיימא לן דפוטר יין שלאחר המזון בשבתות וימים טובים שדעתו לשתות יין אחר כך כדאיתא בסמוך. והא דאמרין הכא דטעונים ברכה לאחריהם היינו בפירות של שבעת המינין. אבל שאר פירות דברכה דידיהו לאחריהם הוא בורא נפשות רבות ולא כלום מקריא בכל דוכתא וכיון דברך ברכת מזון ממילא מפטר.

ופירות הבאין בתוך הסעודה מחמת הסעודה למלא רעבונו או ללפת בהן את הפת ונמשך בהן ואוכלן אחר הסעודה לתענוג בעלמא נראה שאין מברך עליהם לפניהם כלל. תדע לך שהרי פת הבאה בכסנין כשהיא באה אחר הסעודה שלא מחמת סעודה טעונה ברכה לפניה וצריך לברך בורא מיני מזונות וכשאדם קובע סעודתו עליה מברך עליה המוציא ולבסוף שלוש ברכות. נמצא פת זו פעמים תורת פת עליה לגמרי ופעמים תורת פירות לומר שאינה נפטרת בברכת הפת. הרי שקבע סעודתו על הפת הבאה בכסנין ובירך עליה בתחלה המוציא ולאחר שמלא כריסו ממנה והוא שבע אוכל ממנה לתענוג ובתורת פירות כלום יחזור ויברך עליה ברכת הנהנין הא לא איפשר. אף זו כיוצא בה שכיון שנפטרו פירות אלו והורשה לאכול מהן כל זמן שלא נמלך באכילתן אוכל והולך מהם ואפילו אחר סעודתו.

ואי קשיא לך מהא דאמרין לקמן ביין שבא לאחר המזון שטעון ברכה ואין יין שבתוך המזון פוטר לפי שהן ענינים חלוקים שזה לשרות וזה לשתות ואף פירות אלו נמי כיון שהן ענינים חלוקים שאלו מחמת סעודה והללו שלא מחמת סעודה אלא לתענוג לא יהו נפטרין אלו באלו. יש להשיב דלא דמי שהיין הבא בתוך הסעודה מתוך שהוא בא לשרות ענינו כאכילה. אף על גב דודאי מתוך שהוא משקה חלוק הוא מפת ולהכי לא מפטר בה וטעון ברכה לעצמו כדאמרין בסמוך דין קובע ברכה לעצמו התם לענין אכילה הוא דחשיב שתיה דלאו לאפטורי ביה מתוך שהוא משקה וזה מאכל. אבל מכל מקום לענין שתיה דעלמא שתיה דבתוך המזון אכילה גמורה היא שהוא בא לשרות וצורך אכילה היא שהוא בא להכשיר האוכל שמתוך שהאדם צמא אינו יכול לאכול. הילכך ענינו כאכילה גמורה ואינו בדין שאכילה יפטור שתיה והיינו יין שלאחר המזון שענינו שתיה גמורה. אבל כאן בפירות הכא והכא היא אכילה אלא שזו נאכלת לרעבונו וזו לתענוג וזו אכילה היא וכיון שנפטרה אי איפשר לה להתחייב.

וראיה גמורה הוא מהאי דאמרין לקמן דאיבעיא לן בשכח ולא בירך לפניו אם גומר סעודתו בלא ברכה. ואהדרינן מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום ויהא עוד ריחו נודף. הרי כאן שנסתפקו מכיון שכבר נהנה מזה המין אם חוזר ומברך עליו כלל או שיגמור לאכול ממנו בלא ברכה. וכל עיקר לא מצאו טעם לחייבו אלא מפני שאכל שום כלומר שאכילתו היתה תחלתו באיסור. אבל הכא שאכילתו תחלה בהיתר היתה ונהנה ממנו בהיתר תו לא מחייב עליה לברוכי ואוכל והולך כרצונו וזה נכון. והא דאמרין לאחר הסעודה היינו כל שגמר בדעתו מלאכול מתוך שהוא שבע שאין בדעתו לאכול עוד כדי לשבוע. והיינו דלא אדכר בה מחמת הסעודה דכל כהאי גוונא כל מה שמביאים עוד שלא מחמת הסעודה הוא:

אמר להם הואיל ופת פטרתן. פירוש לא מדין טפלה דלא מיקרי טפלה כלל אלא כשנאכל עמו כגון דברים הבאים ללפת הפת אבל כל היכא דלאו ללפת לא מיקרי טפלה. אלא הכי קאמר הואיל ופת פטרתן משום דפת הוא עיקר ופת חשוב והוא כדאי לפטור את כולן כשבאין מחמת סעודה דאף על גב דלאו טפלה עשאוהו כטפלה לפי שפת עיקר סעודה לכל אדם כנגד כל דבר שיבא אחריו מחמת סעודה. ואקשינן אי הכי יין נמי. פירוש דין נמי מחמת הסעודה הוא וצורך

סעודה בודאי וכיון שכן ראוי לעשותו כטפלה לפת לענין שיפטר בברכתו. יין קובע הוא ברכה לעצמו. פירוש לפי שהוא דבר חלוק לעצמו שזה מאכל וזה משקה. ואף על גב דשתיה דבתוך המזון אכילה היא היינו לגבי שתיה דעלמא לפי שזה בא לשרות וצורך אכילה אבל לגבי אכילה גופה ודאי שתיה הוא ושתיה חשיבא ולפיכך טעון ברכה לעצמו. ומיהו הני מילי לענין ברכה שלפניו אבל לענין ברכה שלאחריו לא אלא כולן ענין אחד הן דאכילה ושתיה כולן משביעין. ואפילו יין שלאחר המזון פטור הוא בברכת שלש דהא אמרינן לעיל דאי לאו משום טעמא דלא קבע אינש סעודתיה עליה עדיף מפת דהוא סעיד ומשמח. וכיון דכן יוצא הוא בברכת שלוש ואפילו לכתחלה:

רמב"ם הלכות ברכות פרק ד הלכה יא

ט דברים הבאים בתוך הסעודה והן מחמת הסעודה אינן צריכין ברכה לפנייהם ולא לאחריהם אלא ברכת המוציא שבתחלה וברכת המזון שבסוף פוטרת הכל שהכל טפלה לסעודה, ודברים י שאינן מחמת הסעודה שבאו בתוך הסעודה טעונין ברכה לפנייהם ולא לאחריהם, ודברים הבאים לאחר הסעודה בין מחמת הסעודה בין שלא מחמת הסעודה טעונין כ ברכה לפנייהם ולא לאחריהם.

כסף משנה הלכות ברכות פרק ד הלכה יא

[יא] דברים הבאים וכו' עד טעונין ברכה לפנייהם ולאחריהם. פרק כיצד מברכין (ברכות מ"א): אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונין ברכה לפנייהם ואין טעונין ברכה לאחריהם לאחר הסעודה טעונין ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם. ופירש"י דברים הבאים מחמת הסעודה ללפת בהם את הפת בין מזון בין פירות כיון שהביאוהו ללפתן אינו מברך לא לפניו ולא לאחריו. שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה כגון דייסא וכן כרוב ותרדין שלא הביאו אותם מתחלה ללפת בהן את הפת ואוכל אותם בפני עצמן מברך לפנייהם שאינן מצטרפין עם הפת ואינו מברך לאחריהם שמצטרפין עם מה שאכל וברכת המזון פוטרת את הכל. דברים הרגילים לבא לאחר הסעודה כגון פירות אפילו הביאן בתוך הסעודה שלא מחמת ליפתן טעונין ברכה בין לפנייהם דלאו טפלה נינהו ובין לאחריהם דאין ברכת המזון פוטרתן דלאו מזוני נינהו. והתוספות פירשו דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה כלומר דברים הרגילים לאוכלן עם הפת כגון בשר ודגים וכל מיני קדרה והביאן בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לפנייהם ולאחריהם אפילו אכלן בתוך הסעודה בפני עצמן בלא פת דכיון דמשום פת הן באין הפת פוטרתן אבל דברים שאין דרכן לבא בתוך הסעודה כגון תמרים ורמונים ושאר כל פירות שאין רגילים ללפת בהן את הפת טעונין ברכה לפנייהם דכיון דלאו משום ליפתן אתו אין הפת פוטרתן, לאחר סעודה גרסינן ותו לא ול"ג דברים הבאים בסיפא וה"פ אם הביאו דברים שהזכרנו אחר הסעודה פירוש לאחר שמשכו ידיהם מן הפת שוב אין הפת פוטרתן והוי כמו שאכלן בלא שום סעודה ובין דברים הרגילים לבא מחמת הסעודה ובין דברים שאין רגילים לבא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפנייהם ולאחריהם דאכל דברים דלעיל קאי ועכשיו אין לנו דין זה דאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד לאחר ברכת המזון עכ"ל. ורבינו נראה לכאורה דכרש"י סבירא ליה שכתב בסיפא דברים הבאים. ויש לדחות שכבר אפשר דכתוספות ס"ל ודברים הבאים דקתני היינו כל דברים הבאים ולכן אני אומר שאין בדברי רבינו הכרע:

לחם משנה הלכות ברכות פרק ד הלכה יא

הלכה יא

[יא] דברים הבאים וכו'. דברי רבינו ז"ל נראין כפירוש התוספות ז"ל (דף מ"א ב ד"ה הלכתא):

הגהות מיימוניות הלכות ברכות פרק ד הלכה יא

הלכה יא

[ט] פירש"י דברים שמלפתים בהן את הפת ולא נהירא לר"י חדא דמתני' היא כל שהוא עיקר ועמו טפילה כו' ועוד מדפריך עלה יין נמי ניפטריה פת אלמא בלא טפילה איירי דאי איין ששרה בו פתו פריך ניפטריה פת מאי קשיא ליה היכא אמרינן דלא פטריה פת כה"ג. ונראה לר"י דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה כגון בשר ודגים וירק וכל דבר מליח שרגילים לאכול עם הפת בתוך הסעודה אף על פי שאכלו בלא פת וכן פירש בערוך ערך דבר ודלא כרש"י שפירש שטעונין ברכה לפנייהם וכן דייסא וורמזיל"ש כיון שבעיקר סעודה רגילין להיות וכן כל המשקין שבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה חשיבי ואין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם חוץ מן היין הואיל וגורם ברכה לעצמו טעון ברכה לפניו כדתנן במתני' אבל לא לאחריו כדמוכח בע"פ בעובדא דתלמידי דרב דמר בריך אכסא קמא ואכסא דברכתא אלמא לא בריך בתרי כסי שבתוך הסעודה על הגפן ועל פרי הגפן דאי בריך א"כ הוי הפסק בלא ברכת המזון. ועל המים שבתוך הסעודה כתב במחזורים שיש לברך, והטעם פירש ריב"ן דדוקא פת פוטרת כל מיני דזייני חוץ מן היין אבל מים דלא זייני לא כדתנן הנודר מן המזון מותר במים ומלח להכי לא פטר. והר"ר יוסף פירש דשאר משקין לא חשיבי באין

מחמת הסעודה חוץ מן היין דגריר ומתאוה אדם לאכול על ידו ולהכי פריך יין נמי ניפטריה פת ופירש דעל כל משקה יש לברך באמצע הסעודה. אבל רבינו תם ור"י לא היו נוהגין לברך על שום משקה חוץ מן היין וכן נוהגין בצרפת ומי שמברך על המים יש לו לברך על כל פעם ופעם דחשיב נמלך ע"כ וכן כתב בסדר רב עמרם שצריך לברך על כל פעם ופעם וכתב מדאמר למעוטי היכא דחנקתיה אומצא הא לאו הכי מברך ובה"ג כתב דלא צריך לברך אלא חדא זימנא קמייטא וכתב רבינו שמחה וכן עמא דבר כה"ג. הנה מורי רבינו שיחי' רגיל כשאין לו יין כדי לברך עליו ולפטור שאר משקין אז הוא מברך על המים קודם ברכת המוציא ונטילת ידים על דעת לשתות עד אחר המזון. ולחמניות שהן דקות שקורין ניל"ש בלעז נראה דלא פטרה להו פת מברכה שלפניה דלא חשיבי מחמת הסעודה טפי מפת הבאה בכסנין בתוך הסעודה שטעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם. ויש להסתפק אם אדם אוכל בתחלת הסעודה פת ופירות והן עיקר סעודתו אם יברך עליהם אם לאו כי סברא הוא שלא יברך עליהם כדאמר' בירושלמי רב הונא אכל תמרים עם פתא אמר ליה חייא בר אשי פליג את על רבך שבקן לבתר מזונך ואת מברך תחלה וסוף אמר ליה אינון עיקר מגיסתי פי' עיקר אכילתי והיכא דבאמצע סעודה אוכל פירות עם הפת איכא למיתלי כיון דאין דרך ללפת בהן את הפת טעונין ברכה לפניהם והא דאמר ליה שבקן לבתר מזונתא ולא לאמצע מזונות משום דלבסוף קאמר ליה וצ"ע. וירא שמים האוכל פירות בסעודה יאכל מהן קצת בלא פת תחלה ומברך עליהן ואח"כ יאכלם בין בפת בין בלא פת ע"כ:

[י] פירש ר"י כגון פירות שאין רגילין ללפת בהן הפת ואין באין להשביע אלא לעכל המאכל ע"כ:

[כ] פירוש לאחר שמשכו ידיהם מן הפת קודם ברכת מזון ודין זה אינו נוהג בזמן הזה כי אין אנו מושכין ידינו מן הפת עד ברכת המזון והוי הכל תוך הסעודה עד שיברכו ברכת המזון ע"כ: